

Něco málo o Hongkongu (1)

Ne všichni naši sběratelé se věnují tuzemským známám, řada z nich se zajímá o známky ciziny, a to nejen o ty z blízkých států, ale i ze zemí vzdálených, které po dlouhá údobí filatelistické historie nebylo u nás snadné získávat. Devizová omezení po vzniku první republiky a pak před jejím zánikem, samozřejmě temná doba protektorátu se zastaveným poštovním stykem s nepřátelskou cizinou, hospodářské potíže po osvobození, silně omezená zahraniční výměna za socialismu, to všechno kladlo tvorbě sbírek velké překážky.

FRANTIŠEK BENEŠ

Ani to ale zájem filatelistů nezastavilo. Snad v tom byl kus romantické klukovské touhy po dálkách, přetrvávající do dospělosti, snad snaha přesáhnout alespoň tímto způsobem hranice, které byly pro skoro všechny našince po většinu dvacátého století uzavřeny, a možná i podvědomý vzdor – dělat si věci jinak než ostatní. Ať už to bylo jakkoli, ve většině sbírek, které jsem za desítky let své znalecké a obchodní praxe měl příležitost vidět, byly nějaké známky z exotických zemí, velmi často z kolonií, a to zejména anglických. V klukovských pencové hodnoty s královnou Viktorií a pak jejím synem, vnukem a následníky, v pokročilejších i hodnoty šilinkové a někdy i librové, a měl jsem možnost vidět i několik neuvěřitelných sbírek s neopůtřebenými nominálními hodnotami astronomické výše – například z pozůstatosti prvorepublikového obchodníka se známkami Havlase nebo obchodníka z pražské filatelistické burzy U Nováků Mináře. Nádherné a vpravdě světové sbírky anglických kolonií však mají i současní sběratelé, a možná byste byli překvapeni, kolik jich je. Krásné a vzácné anglické kolonie jsou s úspěchem nabízeny i na našich aukcích a asi nejviditelnějším důkazem zájmu o tuto oblast je skutečnost, že v českých rukách je i největší soubor nejslavnějších známek světa – legendárních Mauriciů Post Office, což jsou mimochodem nejstarší známky vydané v britské koloniální říši mimo samotnou Británii.

Zaměření na oblast anglických kolonií přitom není překvapivé. Ve druhé polovině devatenáctého století a v první třetině století dvacátého, tedy v takzvané zlaté době filatelie, se britské impérium rozkládalo na plně čtvrtině zemské souše, a poštovní známky vydávané pro jeho jednotlivé součásti se vyznačovaly solidností emisní politiky, byly hezké a důstojné, určitým způsobem vzájemně podobné – a přitom dostatečně rozdílné. Rozmanitost jejich nominálních hodnot umožňovala, aby se o ty nízké zajímal domovníkovic desetiletý Pepík v suterénu, o šilinky a librovky pan domácí v prvním patře a o desetilibrovky a vyšší nominály třeba pan tovarník ve vile na Hanspaulce.

Pak doba zamíchala vlastnickými vztahy, spousta krásných známek k nám jako svůj jediný majetek přivezli nacisti židům a odbojářům, a po válce o ně zase přišli, další pocházely ze zabaveného nebo ukradeného sudetského majetku (pro původní majitele to vyšlo nastejno), koncem čtyřicátých let vlna komunistického znárodnování připravila o majetek i mnoho filatelistic-

kých obchodníků, filatelistů se dotkli i politické procesy. Zabavené známky rozprodával Fond národní obnovy, a často tak nekvalifikovaně, že mnohé skončily v rukách sběratelů, kteří o jejich skutečné hodnotě neměli ani tušení. (Už jsem kdysi zmínil vzpomínku mého tatínka, který byl v sedmdesátých letech v lázních v severních Čechách a seznámil se tam s pánem, který takhle po roce 1945 koupil vagon „nepraných“ /tedy v zásobnicích/ známek, které pak měl uložené ve stodole a tři desítky let je postupně rozprodával...) K tomu tři vlny masové emigrace (1938-9, 1948, 1968-9), prostě v tom bouřlivém půlstoletí (1939-89) došlo k tolika majetkovým přesunům, že jsem se setkal s případy, kdy se v některých pozůstalostech vyskytly nečekaně zajímavé a hodnotné známky, a to i z anglických kolonií.

I když je známek britské koloniální říše u nás poměrně hodně, ne každý sběratel k nim nachází cestu. Roli hraje naprostý nedostatek domácích odborné literatury (přesnější by bylo říci, že prakticky neexistuje), jazyková bariéra při používání katalogů zahraničních (a samozřejmě i jejich vysoká cena a špatná dostupnost), u klasických známek pak malá zkušenost s rozlišováním pravých exemplářů od novotisků, patisků a padělků, u novějších pak obava ze záměny razítka poštovního a fiskálního (rozdíl v ceně je propastný), a z toho všeho pramenící obava, že bychom při nákupu mohli být snadno ošizeni.

Alespoň některým z těchto překážek přitom lze čelit, pokud k tomu sběratelé spojí síly. Jeden dobře rozumí tomu a druhý zase něčemu jinému, a když si to necháme pro sebe a o své znalosti a zkušenosti se podělíme s ostatními, uděláme jednak nezištně dobrý skutek, a jednak můžeme očekávat, že tím povzbudíme někoho dalšího, kdo nám oplatí stejnou mincí – v našem případě článkem z oblasti, které rozumí a my bychom do ní taky rádi pronikli.

A abych nezůstal jen u výzev, vybral jsem jednu malou přehlednou oblast, o níž se už delší dobu zajímám, a pokusím se na ní ukázat, jak bych si takové přiblížení tématu čtenářům představoval. Rozhodně by nemělo jít o učený traktát předpokládající, že věci čtenář rozumí stejně dobře jako autor, a textem má být jen upozorněn na nějaký nepatrný mušinec, šťastně nalezený po letech bádání. Mělo by jít o komplexní představení tématu, včetně otázky cenové, provedené prostě a názorně, aby se zájemce po přečtení orientoval a měl k dispozici základní podklady. V ideálním případě tedy o jakousi minipříručku s katalogovou částí, kterou by si čtenáři mohli vystřihnout z časopisu a používat ji, když se v praxi setkají se známkami, jimiž se zabývá.

Vzdálený ostrov s okolím, o němž je teď ve zprávách hodně slyšet

Tou oblastí, které se chci věnovat, je Hongkong – přesněji emise vydané v údobí prvních tří britských panovníků, kteří jsou na nich zobrazeni, tedy s královnou Viktorií a jejím synem Edvardem VII. a vnukem Jiřím V.

Při středěční bezplatné poradenské službě pro veřejnost (když před pandemií ještě probíhala) se občas stalo, že někdo přinesl starou sbírku obsahující i dávné napodobeniny a padělky cenných zahraničních známek. Za ta léta, co se těmhle konzultacím věnuju, jsem vyzozoroval, že se některé opakují častěji než jiné, a že jsou mezi nimi často zastoupeny padělky všech hodnot první hongkongské emise z roku 1862 i vydání následujících. Ve sbírkách vzniklých za první republiky je jich dokonce tolik, že to mezi našimi filatelisty postupně vyvolalo značnou nedůvěru k hongkongské klasice jako takové, což vedlo k ochabnutí zájmu o tuhle jinak atraktivní a pro svůj nevelký rozsah dříve velmi oblíbenou oblast.

Ale i sběratelé, kteří se těch dávných napodobenin nezalekli a o staré hongkongské známky se zajímají, postrádají dostupný pramen informací, díky němuž by se vydáním s Viktorií (a popř. i s Edvardem VII. a Jiřím V.) mohli věnovat hlouběji než jen nejjednodušším generálním způsobem. Snad tedy uvítají článek, který by jim v tom mohl napomoci.

A když už se starým známčkám Hongkongu budeme věnovat, využijme příležitost a alespoň stručně se podívejme na minulost tohoto dnes snad nejhustěji osídleného území světa.

Trocha historie

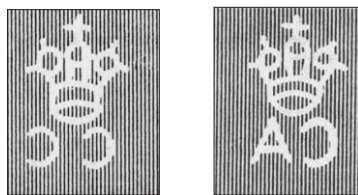
Na území dnešního Hongkongu žili lidé už před osmi, a možná dokonce deseti tisíci lety. První Evropané se sem dostali ale mnohem později, na počátku šestnáctého století. Byli to portugalští mořeplavci, kterým se však zalíbilo o kousek dál, v dnešním Macau, kde založili obchodní stanici. O bezmála dvě stě let později začali v Číně ve větší míře podnikat Britové, konkrétně jejich Východoindická společnost¹⁾. Z Číny do Evropy dovážela mnoho druhů zboží, zejména hedvábí, porcelán a čaj. Problém byl, že na oplátku toho neměla moc na nabídnout, evropské zboží čínské zákazníci nelákalo a požadovali platbu ve stříbře. To ale obchod Britům samozřejmě prodražovalo, a tak si poradili po svém – ze svých kolonií v Indii začali do Číny ve velkém dovážet opium, kterým platili místo stříbra. A droga tu brzy získala takovou popularitu, že se na ní staly závisilými miliony Číňanů. Vládě Říše středu se to brzy přestalo líbit, dovoz opia zakázala, to se zase nelíbilo Britům, což kolem poloviny 19. století vedlo ke dvěma „opiovým“ válkám, v nichž se Čína ukázala být kolosem na hliněných nohách, protože početně mnohem slabší Britové v obou pod paporem šíření pokroku na celé čáře zvítězili. Důsledky byly pro Čínu bolestivé, musela jim zaplatit obří reparace, povolit obchod s opiem, otevřít své přístavy zahraničním lodím a na 99 let postoupit Británii Hongkong a přilehlá území.

Tenhle kratičký historický exkurs dobře ukazuje, jak nevybíravým způsobem si Velká Británie při svých vý-

bojích počínala a co stojí za nemalou částí bohatství, jež v imperiálních dobách nashromáždila. A protože podobně to bylo i s dalšími evropskými koloniálními mocnostmi, nelze se divit, že toho obyvatelé podrobených zemí měli plné zuby a že jejich potomci pociťují křivdu dodnes. České země se sice na koloniálních výbojích nepodílely²⁾ (po staletí patřily spíše k porobeným, a to ještě docela nedávno), ale tu vykořisťovatelskou líceměrnost v duchu Havličkových epigramů dobře vystihl náš spisovatel Jiří Haussmann: „*Krad starý Mates jak straka / u bohatce i u žebráka. / Pak nerozmýšleje se dvakrát / dal do truhly co nakrad. / A nápis zhotovil si na to / soukromé vlastnictví je svato!*“

A teď už ke známčkám

Údobí královně Viktorie je v této známkové zemi ohraničeno roky 1862, kdy vyšla první série, a 1902, kdy vyšla známka poslední. Za tato čtyři desetiletí bylo v Hongkongu vydáno celkem 58 známek, z toho 21 s přetiskem (z nich pět dokonce s přetisky dvěma). Prvních sedm známek vyšlo na papíru bez průsvitky, zbytek na papíru s průsvitkou obsahující korunu, pod níž byla zpočátku písmena CC a později CA.

¹⁾ Britská Východoindická společnost byla založena posledním den 16. století (31.12.1600), z čehož by měl radost Jára Cimrman, protože to je datum, které se školákům dobře pamatuje – a právě taková data on přece pro historické události doporučoval. Jde o jednu z nejstarších akciových společností světa a přítomný čas je namístě, protože existuje dosud, i když už je to popravdě jen stín dávné slávy, kdy disponovala vlastními územími v mnoha částech světa, svou měnou, soudnictvím, celní službou, armádou, loďstvem a řadou výsad, které z ní dělaly spíše suverénní stát než pouhou obchodní firmu.

²⁾ Pomineme-li blouznivé snahy českých vlastenců, od cestovatele Holuba, přes astronoma Štefánika a další, po spisovatele Havlasu, kteří se rozhlíželi po územích v Africe (například Togo), Oceánii (Tahiti), na Madagaskaru, v Patagonii, na Dálném východě (Kamčatka) nebo i v Severním ledovém moři (Země Františka Josefa), a na některá dokonce přilákali krajany, kteří zde zkoušeli hospodařit. Nakonec z toho zbyly jen česky znějící zeměpisné názvy, které můžeme v různých koutech světa na mapách najít dodnes. Ovšem neúspěch těchto „koloniálních snah“ žádná škoda není, skoro na všech těch místech jsem byl (včetně Země Františka Josefa, kde nic, ale opravdu zhora nic využitelného není) a řeknu vám, už v dobách těch dávných nadšenců by s tím bylo víc starostí než užitku (jak ostatně jasnozřivě upozorňoval i kancléř Bismarck, když – nakonec neúspěšně – bránil v koloniální expanzi německým sousedům). Jedinou naší „kolonii“ je tedy dvanáct tisíc čtverečních kilometrů mořského dna u opuštěného ostrova Clipperton mezi Mexikem a Havajskými ostrovy, které nám přidělilo OSN k průzkumu a těžbě kovů. To dno se ovšem nachází v hloubce dva kilometry...

Všechny známky byly zhotoveny knižtiskem, část přetisků rovněž a část jich byla provedena ručně. Některé nominální hodnoty vyšly vícekrát, někdy ve stejných a jindy v různých barvách (i podobných), barvy doporučené pro jednotlivé nominály Světovou poštovní unií byly poprvé použity u vydání z roku 1900. Zoubkování všech známek má rozměr 14, jen u známky č. 9 se vyskytuje i rozměr 12 1/2.

Pro rychlou orientaci přináším všechny vydané známky v přehledné tabulce, řazené podle nominálních hodnot. Všechny mají stejný obrázek a podle uvedených znaků je lze snadno rozlišit. Tabulka je vlastně kompletním katalogem hongkongských výplatních známek z tohoto období.

Nominální hodnoty jsou v centech, jen tři nejvyšší hodnoty mají nominální hodnotu (provedenou přetiskem) v dolarech (1 \$/96 c).

Na známkách je nominální hodnota uvedena slovy (S), nebo číslem (Č). Hodnota změněná přetiskem je uvedena číslem, hodnota původní známky může být uvedena slovy (Č/S), nebo rovněž číslem (Č/Č).

3/16	(Č/Č)	žlutá	CC I	1879	500	600
4	(S)	šedá	CC 9 A	1863	180	11
		- s Řz 12 1/2	C		18.000	380
			CA 52	1896	50	10
		růžová	CA 56	1900	28	1
5	(S)	modrá	CC 32	1880	750	75
			CA 36	1882	42	1
		žlutá	CA 57	1900	32	9
5/8	(Č/S)	oranžová	CC 24	1876	1.500	150
5/18	(Č/Č)	fialová (tenký př.)	CC 25	1876	1.400	90
	(Č/Č)	fialová (silný př.)	CC II	1879	500	650
6	(S)	fialová	CC 10	1863	600	22
7/10	(Č/S)	zelená	CA 46	1891	110	12
8	(S)	žlutá	- 2	1862	1.000	110
		oranžová	CC 11	1863	700	14
10	(S)	fialová	CC 33	1880	900	22
			CA 37	1882	1.200	24
		zelená	CA 38 a	1882	200	2
		modrozelená	b		2.600	55
		fialová na fial.	CA 44	1891	42	2
		modrá	CA 58	1900	70	3
10/12	(Č/S)	sv. modrá	CC 26	1876	1.500	75
10/16	(Č/Č)	žlutá	CC 27	1876	6.000	220
10/24	(Č/Č)	sv. zelená	CC 28	1876	2.000	120
10/30	(Č/S)	zelená - sv.	CA 53 a II	1898	110	150
		- tm.	b I	1898	800	1.600
			II		80	160
12	(S)	modrá	- 3	1862	900	90
		sv. modrá	CC 12 a	1863	48	8
		zelenomodrá	b		1.400	48
		tm. modrá	c		360	18
		modrá	CA 59	1900	70	80
14/30	(Č/S)	fialová	CC 47	1891	260	100
16	(Č)	žlutá	CC 22	1866	2.800	90
16/18	(Č/Č)	fialová	CC 29	1876	3.200	220
18	(Č)	fialová	- 4	1862	900	80
			CC 23	1866	10.000	440
20/30	(Č/S)	oranžová	CA 39	1885	200	8
		zelená - sv.	CA 48 a I	1891	250	240
			II		80	13
		- tm.	b I		160	220
			II		60	11
24	(Č)	zelená	- 5	1862	1.500	150
		- sv.	CC 13 a	1863	700	16
		- tm.	b		1.400	42
28/30	(Č/S)	fialová	CC 30	1876	2.200	75
30	(S)	červená - cihl.	CC 14 a	1863	1.300	19
		- oranž.	b		1.200	22
		fialová	17	1866	360	8
		zelená - sv.	CA 45 a	1891	190	55
		- tm.	b		120	35
		hnědá	CA 60	1900	75	30
48	(Č)	růžová	- 6	1862	4.000	500
			CC 15	1863	1.300	38
		hnědá	CC 34	1880	2.000	150
50/48	(Č/Č)	hnědá	CA 40	1885	600	55
		fialová	CA 49 I	1891	400	440
			II		120	8
96	(Č)	hnědá - tm.	- 7	1862	5.500	650
		- žluto	CC 16	1863	100.000	1.000
		- šedo	18 a	1866	2.000	90
		- černo	b		2.500	75
1 \$/96	(Č/Č)	šedohnědá	CA 41	1885	1.100	120
		fialová na čv.	50 I	1891	1.200	500
			II		650	30
		šedočerná	CA 54 I	1898	3.800	5.500
			II		250	40

(Kat. čísla 19-21 a 42-3 jsou vynechána.)

POKRAČOVÁNÍ

Všechny známky byly zhotoveny knižtiskem, část přetisků rovněž a část jich byla provedena ručně. Některé nominální hodnoty vyšly vícekrát, někdy ve stejných a jindy v různých barvách (i podobných), barvy doporučené pro jednotlivé nominály Světovou poštovní unií byly poprvé použity u vydání z roku 1900. Zoubkování všech známek má rozměr 14, jen u známky č. 9 se vyskytuje i rozměr 12 1/2.

Pro rychlou orientaci přináším všechny vydané známky v přehledné tabulce, řazené podle nominálních hodnot. Všechny mají stejný obrázek a podle uvedených znaků je lze snadno rozlišit. Tabulka je vlastně kompletním katalogem hongkongských výplatních známek z tohoto období.

Nominální hodnoty jsou v centech, jen tři nejvyšší hodnoty mají nominální hodnotu (provedenou přetiskem) v dolarech (1 \$/96 c).

Na známkách je nominální hodnota uvedena slovy (S), nebo číslem (Č). Hodnota změněná přetiskem je uvedena číslem, hodnota původní známky může být uvedena slovy (Č/S), nebo rovněž číslem (Č/Č).

S Č Č/S Č/Č

Katalogové ceny jsou uvedeny v Michel eurech podle záznamů v nejnovějším katalogu (dí 9/1 z r. 2020).

Známky kat. č. I-III (přetisk provedený na známkách určených na pohlednice) mají odlišnou podobu od ostatních přetisků. Roli to hraje jen u známky č. II s hodnotou 5/18 c (tlustý přetisk), která by mohla být zaměněna se známkou č. 25 (tenký přetisk); lze je však snadno rozlišit podle tloušťky přetisku.

U některých přetisků lze rozlišit typy – jsou označeny římskými číslicemi I a II. Existují i typy spojené.

Čínský znak vlevo nahoře
I. typ - chybí
II. typ - je
(různá podoba)

CENTS

Mi. 25 tenký př.

Mi. II silný př.

II. typ

Mi. 51

Známky Hongkongu s královnou Viktorií

hodnota	barva	průsvi- vilka	Mi. č.	emise	kat. cena ME	©
2	(S)	hnědá - sv.	- 1 a	1862	650	150
		- tm.	b		900	190
		- sv.	CC 8	1863	190	10
	růžová	CC 31	1880	240	38	
		CA 35 a	1882	260	42	
	fialovočervená	b		300	48	
	karmínová	c		60	3	
	přetisk Jubileum		51	1891	700	180
	zelená	CA 55	1900	40	1	
3/5/18	(S/Č/Č)	fialová	CC III	1879	11.000	12.000